

Ο αιωνόβιος κορμός

Παντελή Μπουκάλα, «Οπότεν πλάτανος»,
ποίηση, εκδόσεις «Άγρα», 1999

Της Μαρίας ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ-ΠΟΘΟΥ

Πάνω στις αντιθέσεις των κοσμικών στοιχείων, αντιθέσεις ενός απροσπέλαστου «γίγνεσθαι», που δημιουργούν μια αναπόφευκτη διαλεκτική πορεία προς τον θάνατο, ο Παντελής Μπουκάλας στηρίζει την ποίηση του τελευταίου βιβλίου του «Οπότεν Πλάτανος», που πρόσφατα κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Άγρα. Με ένα εξάισιο εύρημα, την ταύτιση της ανθρωπίνης υπόστασης με τον πελώριο κορμό ενός πλάτανου, αρχίζει την ποιητική του περιδιάβαση, χρησιμοποιώντας τα πλέον αδιαπέραστα κοσμικά στοιχεία, την πέτρα και το διαβρωμένο ξύλο, όπως ο αιωνόβιος κορμός, αλλά και τις πλέον αδιαπέραστες έννοιες, τον θάνατο και τη ζωή, την απουσία, τον κοσμογονικό έρωτα, την πάλη του ανθρώπου με το Αδύνατο.

«Σαν τον κορμό του πλάτανου. Το μέσα του καταβροχθίζει τη μορφή, ένα τίποτε μένει, κλαδιά που γράφουν αγκαλιές μα τ' άλλο σώμα εκτοπισμένο από καιρό στην απουσία...», γράφει. Αυτό είναι το πρωτότυπο εύρημα, που μετατοπίζεται διαλεκτικά σε όλα τα κοσμικά στοιχεία, στις έννοιες, στις ουσίες των πραγμάτων, στον θάνατο και στην ύπαρξη. Ο χρόνος διαβρώνει το υλικό περιβλήμα, όμως απελευθερώνει την ψυχή, την μέσα όραση, τη μέσα γνώση, τη μεγεθύνει, τη γιγαντώνει. «Η συντριβή είναι ο τρόπος του ανθρώπου» λέει. «Θραυσμένος και πληθαίνει μες στα χάσματα μες στις οπές του» ο πλάτανος. Όμως και ο ποιητής: «Μες στα κομμάτια μου πληθαίνω και μορφώνομαι» γράφει.

Αυτό το στιβαρό και μετακινούμενο ποιητικό όραμα, από μια άλλη οπτική, μου θυμίζει τον Πλωτίνο και τους νεοπλατωνικούς, που πίστευαν πως η φθορά του σώματος απελευθερώνει την ψυχή, τη μέσα γνώση. Μόνο που εκείνοι μιλούσαν για μια «αίωνια νεότητα», ενώ ο Παντελής Μπουκάλας διαλέγεται με τον θάνατο, με τα ίχνη που αφήνει στην πάλη των στοιχείων. Κι ακόμα η ποίησή του μου φέρνει στον νου τον στίχο του Ελύτη «το φως δουλεύοντας τη σάρκα». Το φως δουλεύοντας τη σάρκα, σαν να ήταν κάποιο πολύτιμο κόσμημα, για να απελευθερώσει «τα αχανή διαστήματα» του έσω κόσμου, να τους προσδώσει το δώρο της διαφάνειας.

Ποίηση ραβδί υπαράσπιση, ερμητική κατοικίες φόρες, μυστική, μυστική, με μια ερωτική κίνηση στις αναδιπλώσεις και τις αναπνοές του κοσμογονικού «γίγνεσθαι», η ποίηση της συλλογής «Οπόταν πλάτανος» μάς δίνει δυνατές ει- κόνες μιας ηρακλείειας «εναντιοδρομίας» και πολλές στιγμές μάς θυμίζει τη ρήση του Ηράκλειτου «*Συλλάψεις όλα... εκ πάντων έν και εξ ενός πάντα*». Για- τί είναι σαφής η αναφορά στην ποίησή του πως τα πάντα είναι ενιαία μέσα στο ακατάλυτο «γίγνεσθαι» της ζωής και του θανάτου. Και πως αυτόν τον α- διαπέραστο θάνατο τον βιώνουμε στην κάθε στιγμή της ύπαρξής μας, τον υ- περβαίνουμε και μας υπερβαίνει, τον συντριβουμε, με τον αγώνα μας, αλλά και μας συντριβει. «*Μέσα σε μήτρα πλάτανον κουρνιάζω, ξέφτια της μέρας στα δόντια μου, αναμνη σάρκα, θηρίο νωδό λοιπόν, εγείρομαι καταβροχθίζο- ντάς με*». Και βέβαια, μέσα στις «*συλλάψεις όλα*» του Παντελή Μπουκάλα εί- ναι και οι νεκροί, «*οι αλλοδαποί του χρόνου*», όπως τους αποκαλεί, ή και «*πρό- σφυγγες του χρόνου*».

Μια μεταφυσική αύρα περιρρέει τις εικόνες και τα ποιητικά οράματα της συλλογής. Έτσι καθώς ο άνθρωπος μεγαλύνεται συντριβόμενος, σαν σε αρ- χαία τραγωδία. Έτσι καθώς ο χρόνος κατατρώνει τα σωθικά μας για να τα θε- ριέψει. Έτσι καθώς το καθετί στη ζωή, μέσα από την αυτογνωσία μας, που εί- ναι η πάλη με τον θάνατο, τείνει να γίνει πιο αφηλό κι από το σύμβολο, η ποί- ηση αυτή μοιάζει να περπατάει με πόδια από «*θραυσμένο*» κορμό κι από «*α- μετάφραστη*» πέτρα, από «*άναρθρα ρήματα*» και «*φρυγμένες ηπειρους*». Ένας ποιητικός λόγος συμπαγής και στιβαρός, σαρκαστικός. Σαρκαστικός γίνεται περισσότερο όταν περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισαν τον θά- νατο κάποιοι τιτάνες του πνεύματος, ο Σοφοκλής και ο Αισχύλος και ο Ηρά- κλειτος και ο Δημόκριτος. Εδώ ο θάνατος γίνεται «*ήπιος*» και «*ουτιδανός*». Όμως όταν περιγράφει - με μια περιγραφική δυνατή, συγκλονιστική θα έλεγα, ποιητικά και εννοιολογικά- τον θάνατο της μάνας και του πατέρα, η συντριβή είναι διαφορετική. «*Εκεί μετάλαβα γονατισμένος, εκεί ανήλθα βλάσφημος θε- ός*» γράφει για τη μάνα. Και για τον πατέρα: «*Τώρα κοιμάται στα βαθύκομα πλατάνια τ' ουρανού και βαβαλάρη με ονειρεύεται. Και στ' όνειρό του υπάρ- χω ήδη ασφαλής και καταστερωμένος*».

Βαθύς γνώστης της ελληνικής γλώσσας ο Παντελής Μπουκάλας, αλλά και μελετητής των αρχαίων κειμένων, χρησιμοποιεί ολόκληρο τον θησαυρι- σμένο πλούτο της γλώσσας μας, από την πρώτη διαδρομή της, λέξεις λα- μπερές, άφθαρτες από τον χρόνο. Η συλλογή «Οπόταν πλάτανος», που ο τίτλος της είναι από στίχο των «Νεφελών» του Αριστοφάνους, είναι η έκτη. Και θα έλεγα πως ολόκληρη η προηγούμενη ποίησή του, που διαποτίζεται από την ίδια υπαρξιακή και μεταφυσική αγωνία, προετοιμάζει σαν έκφρα- ση και σαν κατάκτηση ετούτη την τελευταία με τον συμπαγή λόγο και τη φι- λосоφημένη σκέψη. ●

Η Μαρία Λαμπαδαρίδου-Πόθου είναι συγγραφέας